

Docent dr Snežana R. Stojanović
Univerzitet u Kragujevcu
Pravni fakultet

NEPRAVIČNA PORESKA KONKURENCIJA U EVROPSKOJ UNIJI

Rad se bavi pitanjem nepravične poreske konkurencije, kao izrazito štetne pojave povezane sa globalizacijom privredne aktivnosti, i pronalaženjem najadekvatnijih mera za njeno sprečavanje. Razmatraju se aktivnosti Evropske komisije i OECD-a, počev od devedesetih godina XX veka do današnjih dana i mere koje svaka od ovih organizacija preduzima na sprečavanju daljeg pojavljivanja nepravičnih poreskih režima i otklanjanje, odnosno ublažavanje štetnih posledica njihovog postojanja.

Ključne reči: *nepravična poreska konkurencija; kompanije; Evropska unija; Evropska komisija; OECD; Kodeks ponašanja; Projekat o nepravičnim poreskim režimima; poreske stope; poreska osnovica; dohodak; izbegavanje plaćanja poreza; zloupotreba prava; zajednička konsolidovana korporativna poreska osnovica*

UVOD

Poslednju deceniju XX veka obeležila je pojava takozvane nepravične poreske konkurencije (eng. *Harmful Tax Competition*), kao izrazito nepoželjne i štetne pojave.

Generalno govoreći, fenomen nepravične poreske konkurencije se može definisati kao «unapređivanje relativne konkurentne pozicije jedne države naspram drugih. Ovo se ostvaruje kroz snižavanje poreskog opterećenja poslovne aktivnosti i pojedinaca, u cilju da se zadrže, privuku ili ponovo privuku mobilne ekonomske aktivnosti i odgovarajuća poreska osnovica, bez obzira da li to predstavlja trošak za druge države ili ne.»¹

---

¹ Ovo je definicija data u Kodeksu ponašanja za oporezivanje poslovne aktivnosti, usvojenom od strane Evropske komisije 1997. godine. Više vid: Ben. J. Kiekebeld, *Harmful Tax Competition in the European Union: Code of Conduct, Countermeasures and EU Law*, Kluwerlaw, Foundation for European Fiscal Studies, Erasmus University, Rotterdam, 2004, str. 8-9.

Zbog brojnih problema koje proizvodi, naročita od ustanovljavanja jedinstvenog tržišta u Uniji (eng. *Common Market*), poslednju deceniju XX veka obeležilo je dosta napora na rešavanju, tj. otklanjanju i umanjivanju štetnih posledica postojanja nepravične poreske konkurencije.

Ustanovljavanje zajedničkog tržišta u EU dovelo je do ukidanja carina i graničnih prelaza između država-članica (što je dovelo do bržeg i jednostavnijeg kretanja robe, kapitala, finansijskih usluga i pojedinaca, tj. mobilnih faktora proizvodnje). Ovo je dalje omogućilo jednostavniji pristup tržištima drugih država-članica, ali je s druge strane dovelo i do pojave međusobne konkurencije: svaka država trudi se da ponudi što bolje poreske uslove i pojedincima i kompanijama, u poređenju sa državama iz okruženja. Na ovaj način, države ujedno pokušavaju i da privuku što više investicija, jer to znači priliv značajnog novčanog kapitala, a time i snaženje državne privrede u celini. U tom cilju, mnoge države sprovele su odgovarajuće reforme svojih poreskih sistema u oblasti direktnog oporezivanja. Naročito su izražene reforme u oblasti oporezivanja poslovne aktivnosti, i to u smislu, snižavanje poreskih stopa i proširivanje poreskih osnovica. Čak su neke države poreske stope snizile toliko da su se približile nultoj stopi ili su ih čak i ukinule. Dalju posledicu ovakvih mera predstavlja pojava značajne erozije i gubljenja poreske osnovice.

Da bi sprečile ili umanjile negativne efekte postojanja nepravične poreske konkurencije, Evropska komisija i OECD, svaka sa svoje strane, preduzele su odgovarajuće odbrambene mere. U okviru Evropske unije, Komisija je odredila ekspertsku grupu sa zadatkom da sačini izveštaj o pitanju nepravične poreske konkurencije (takozvani *Rudingov izveštaj*, eng. *Ruding Report*), kao i radnu grupu (*Primarolo grupa*, eng. *Primarolo Group*) za pisanje posebnog Kodeksa o oporezivanju poslovne aktivnosti (eng. *Code of Conduct for Business Taxation*). Za razliku od Evropske komisije, OECD je započela Projekat o nepravičnim poreskim režimima (eng. *Project on Harmful Tax Practices*), kao veoma ozbiljni pokušaj borbe protiv nepravičnog oporezivanja, i to naročito u formi poreskih rajeva (eng. *Tax Havens*).

1. Rad Evropske komisije

Početak napora Evropske komisije na rešavanju problema nepravične poreske konkurencije obležava ustanovljavanje takozvanog «Rudingovog komiteta» u decembru 1990. godine, nayvanom tako po predsedniku Oto

Rudingu (*Otto Ruding*). Cilj osnivanja posebnog komiteta eksperata predstavljalo je vršenje evaluacije potrebe za većom harmonizacijom u oblasti oporezivanja poslovne aktivnosti u EU. Komitet je razmatrao više pitanja u vezi sa razlikama u oporezivanju korporacija i sačinio izveštaj u kome su dati predlozi za umanjivanje distorzija u prekograničnim ekonomskim aktivnostima, zatim za harmonizaciju poreskih osnovica, kao i utvrđivanje minimalnih i maksimalnih poreskih stopa.²

Zaključak komiteta je da su najvažnije razlike u oporezivanju dohotka od poslovne aktivnosti povezane sa prirodom sistema oporezivanja korporacija, statutornim poreskim stopama, kao i definicijom poreske osnovice. Razlike su uzrokovane i različitim oblicima poreskih olakšica, poreza po odbitku koji se naplaćuje na dohodak iz inostranstva, kao i načinom na koji se obezbeđuju olakšice kod dvostrukog oporezivanja dohotka koji potiče od prekograničnih aktivnosti. Međutim, najveću razliku predstavlja način na koji se definiše osnovica poreza na dohodak korporacija: oporezivi dohodak se obračunava na osnovu «čistih trgovačkih računovodstvenih principa» i povezan je sa profitima iskazanim u računima kompanije.³

Nakon usvajanja izveštaja Rudingovog komiteta, sledeći značajniji korak preduzet je tek 1996. godine, kada je Savet ministara finansija država-članica EU (*ECOFIN Council*) održao neformalni sastanak u Veroni (poznatiji kao «*Verona sastanak*»). Tada je sprovedena opsežna diskusija o dokumentu Evropske komisije «Oporezivanje u Evropskoj uniji», koji je i objavljen iste, 1996. godine. U ovom dokumentu Komisija poziva države-članice da izvrše koordinaciju svojih aktivnosti u fiskalnoj oblasti, što predstavlja način da se umanje distorzije na jedinstvenom tržištu nastale usled postojanja nepravične poreske konkurencije. Diskusije između ministara finansija nastavljene su i sledeće godine, kada su rezultirale usvajanjem drugog dokumenta – Kodeksa ponašanja u oporezivanju poslovne aktivnosti. U pitanju

---

² U Rudingovom izveštaju kao uzroci najvećih distorzija u EZ utvrđeni su: porezi po odbitku i plaćanja dividendi između država-članica, kao i način na koji rezidentna država oporezuje strani dohodak u oblasti oporezivanja kompanija. Više vid.: Michael Devereux, "The Ruding Committee Report: An Economic Assessment", *Fiscal Studies* (1992), Vol. 13, No. 2, str. 103-104. i Commission of the European Communities, *Conclusions and Recommendations of the Committee of Independent Experts on Company Taxation*, Luxembourg, 1992, str. 9.

³ Vid.: Commission of the European Communities, *Conclusions and Recommendations of the Committee of Independent Experts on Company Taxation*, str. 19.

je akt koji predstavlja dodatak zaključcima ECOFIN saveta, usvojenim 1. decembra 1997. godine. Kodeks nije pravno obavezujući dokument, pa u skladu sa tim ne sadrži pravne sankcije kojima bi države-članice bile podvrgnute u slučaju nepoštovanja principa predviđenih samim Kodeksom. Ipak, prisutno je političko obavezivanje država-članica u vezi sa rešavanjem problema nepravičnih mera u oblasti oporezivanja poslovne aktivnosti u EU i šire. Ovo znači da, usled nepoštovanja Kodeksa, posledice nastaju na političkom planu, u vidu vršenja određenih političkih pritisaka, što predstavlja vrlo moćno oružje kojim se obezbeđuje poštovanje ne samo principa, nego i obaveza predviđenih Kodeksom: nijedna država-članica ne želi da bude podvrgnuta političkim sankcijama, čije su posledice vrlo često snažnije od onih koje nastaju primenom pravnih sankcija⁴.

U vezi sa Kodeksom ponašanja, a u pogledu oporezivanja poslovne aktivnosti, Evropska komisija pozvala je države-članice da se politički obavežu na poštovanje principa pravične konkurencije, i da se suzdrže od preduzimanja mera koje mogu prouokovati nepravičnu konkurenciju u poreskoj sferi⁵. Kao rezultat ovakvog poziva, Kodeksom je utvrđena lista potencijalno nepravičnih mera u oporezivanju poslovne aktivnosti, a koje utiču ili mogu uticati, u značajnom obimu, na lokaciju poslovne aktivnosti u samoj Uniji. Osim ovoga, predviđene su i mere kojima se omogućava poseban poreski tretman zaposlenih, a kojima se opet utiče ili se može uticati na odabir mesta obavljanja poslovne aktivnosti. Navedeno znači da se samim Kodeksom ne određuje izričito koji su oblici poreske konkurencije pravični, a koji nisu⁶.

Kodeksom ponašanja obezbeđuje se puno poštovanje principa supsidijarnosti, a takođe ovaj akt uopšte ne utiče na raspodelu i izvršavanje nadležnosti između država-članica i Evropske komisije⁷. Listom mera koje mogu

---

⁴ Vid.: Michael Vaden Abeele, «Tax Competition within Europe», speech given on the annual conference of the Foundation for Fiscal Studies: *Irish Corporation Tax: Fair or Foul?* Dublin, Irleand, 1.10.1999 i Heleen Nijkamp, «Landmark agreement on EU tax package: new guidelines stretch scope of EU Code of Conduct», *EC Tax Review*, 2001/3, str. 147.

⁵ Vid.: Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: *A Package to Tackle Harmful Tax Competition in the European Union*, Brussels, 5.11.1997, COM(97) 564 final, str. 4.

⁶ Više vid.: Matthias Mors, «Tax Competition in Europe – An EU Perspective» in Wolfgang Schön (editor), *Tax Competition in Europe*, IBFD, Amsterdam, 2003, str. 140.

biti identifikovane kao potencijalno nepravilne obuhvaćene su one kojima se obezbeđuje značajno niži nivo efektivnog oporezivanja (uključujući i nulte poreske stope), u poređenju sa nivoom oporezivanja koji se uobičajeno primenjuje u pojedinačnoj državi-članici: ovde se, pre svega, imaju u vidu nominalne poreske stope, poreske osnovice ili drugi elementi poreske obaveze na koje se može uticati primenom odgovarajuće mere. U izveštaju o primeni Kodeksa ponašanja, usvojenom 1999. godine, posebna radna grupa predvođena britanskim ministrom finansija, Primarolom (*Dawn Primarolo*), poznatija kao «Primarolo grupa»⁸, opisala je skoro 270 mera koje predstavljaju preferencijalne poreske režime u državama-članicama. Od toga je čak 66 režima identifikovano kao potencijalno nepravilno. Osim ovoga, izvršeno je razgraničenje zavisno od toga da li je pojedinačna mera primenjena u državama-članicama EU, evropskim teritorijama čija spoljna politika predstavlja odgovornost država-članica u skladu sa EZ ugovorom ili je konkretna mera primenjena od strane zavisnih i pridruženih teritorija⁹. Sve ove potencijalno nepravilne mere dalje su razgraničene u šest osnovnih kategorija¹⁰:

- a) finansijske usluge, grupa finansijskih plaćanja i autorskih naknada;
- b) osiguranje, reosiguranje i ograničeno osiguranje;
- c) pružanje usluga unutar grupe kompanija;
- d) holding kompanije;
- e) izuzete kompanije i ošor kompanije;
- f) različite druge mere.

---

⁷ Vid.: Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: *A Package to Tackle Harmful Tax Competition in the European Union*, str. 7

⁸ U pitanju je grupa eksperata ustanovljena 9. marta 1998. godine sa ciljem utvrđivanja poreskih mera u državama-članicama koje mogu biti podvedene pod okvir Kodeksa ponašanja. Drugu obavezu grupe predstavljao je nadzor nad obezbeđivanjem informacija o primeni ovih mera od strane nacionalnih poreskih organa.

⁹ Vid.: “Appendix (ii): List of potentially harmful preferential tax measures included in the Code of Conduct Report of 29 November 1999” u Ben. J. Kiekebeld, *Harmful Tax Competition in the European Union: Code of Conduct, Countermeasures and EU Law*, str. 158-160. i Matthias Mors, “Tax Competition in Europe – An EU Perspective” in Wolfgang Schön (editor), *Tax Competition in Europe*, str. 141-144.

¹⁰ Vid.: Ben. J. Kiekebeld, *Harmful Tax Competition in the European Union: Code of Conduct, Countermeasures and EU Law*, str. 48-49. i Howard M. Liebman, *The EU Code of Conduct vs. the Prohibition against ‘State Aid’*, ABA Fall Meeting, Section of International Law and Practice, October 16, 2003, Brussels, Belgium, str. 6-25.

Kvalifikacija mera koje se smatraju nepravičnim izvršena je prema kriterijumima datim u samom Kodeksu:¹¹

- 1) Povlastice koje se daju samo nerezidentima ili se odnose na transakcije koje su u vezi sa nerezidentima;
- 2) Režim koji ne pogađa domaće tržište i nacionalne poreske osnovice (eng. *Ring fencing of the regime*)¹²;
- 3) Povlastice koje se dodeljuju bez uzimanja u obzir ekonomske suštine određene aktivnosti;
- 4) Profiti koji se određuju nezavisno od međunarodno prihvaćenih principa;
- 5) Netransparentnost.

Pored navedenih pravnih kriterijuma, Kodeksom ponašanja određena su i dva dodatna ekonomska kriterijuma koja treba uzeti u obzir kod određivanja nepravične prirode određene poreske mere¹³:

- 1) Ekonomski efekti poreske mere na druge države-članice posmatraju se sa aspekta kako se konkretne aktivnosti efektivno oporezuju u okviru Evropske unije;
- 2) Dokle god se poreska mera koristi kao podrška ekonomskom razvoju određenih regiona, kvalifikaciju treba vršiti u zavisnosti od toga da li je mera proporcionalno postavljena i povezana sa postavljenim ciljevima.

Ipak, primenjen u praksi, svaki od navedenih kriterijuma ima veoma nejasno značenje, budući da često linija razgraničenja između poželjne (pravične) i nepoželjne (nepravične) poreske konkurencije nije jasno određena. Uobičajeno, u okviru EU, razgraničenje se vrši na osnovu definicije date u Kodeksu ponašanja: «poreske mere koje utiču ili mogu uticati, u značajnoj meri, na lokaciju poslovnih aktivnosti u Zajednici i kojima se obezbeđuje značajno niži nivo

¹¹ Više vid.: Conclusions of the ECOFIN Council meeting on 1 December 1997 concerning taxation policy (98/C 2/01), Annex I: Resolution of the Council and the representatives of the governments of the Member States, meeting within the Council of 1 December 1997 on a Code of Conduct for Business Taxation, *Official Journal C 2*, 6.1.1998; Ben. J. Kiekebeld, *Harmful Tax Competition in the European Union: Code of Conduct, Countermeasures and EU Law*, str. 23-26 i Howard M. Liebman, *The EU Code of Conduct vs. the Prohibition against 'State Aid'*, ABA Fall Meeting, Section of International Law and Practice, October 16, 2003, Brussels, Belgium, str. 6

¹² Vid.: Ben. J. Kiekebeld, *Harmful Tax Competition in the European Union: Code of Conduct, Countermeasures and EU Law*, str. 24

¹³ *Ibidem*, str. 24-25.

efektivnog nivoa oporezivanja od nivoa koji se uobičajeno primenjuje». Ovo dalje podrazumeva da se određena poreska mera smatra nepravičnom kada odstupa od «standardne» poreske strukture u državama-članicama i kada ima veliki uticaj na donošenje odluke o lokaciji i raspodeli obavljanja privrednih aktivnosti.¹⁴

Iako, kao što je navedeno, Kodeks ponašanja ne predstavlja pravni akt, ipak su na osnovu njega države-članice preuzele dve grupe obaveza¹⁵:

(1) da ne uvode nove poreske mere koje se smatraju nepravičnim u kontekstu Kodeksa ponašanja, kao i da poštuju principe predviđene Kodeksom u pogledu vođenja buduće politike i da kritički ocenjuju da li je neka nova mera nepravična ili ne (eng. «*standstill provisions*»);

(2) da preispitaju svoje postojeće zakone i utvrđenu praksu, vodeći računa o principima utvrđenim u Kodeksu, kao i sa aspekta kritičke ocene, i da u vezi sa tim izmene svoje zakone i praksu ukoliko je to potrebno da se što pre otklone nepravične poreske mere, a najkasnije do 1. januara 2003. godine, odnosno pet godina nakon 1. januara 1998. godine, datuma kada je Kodeks stupio na snagu (eng. «*rollback provisions*»).

Takođe, samim Kodeksom predviđena je i razmena informacija između država-članica kao važan instrument borbe protiv nepravične poreske konkurencije. Predviđeno je sledeće: «U skladu sa principima transparentnosti i otvorenosti države-članice će informisati jedna drugu o postojećim i predloženim poreskim merama koje mogu biti podvedene pod okvir Kodeksa. Naročito, države-članice se pozivaju da obezbede, na zahtev druge države-članice, informacije o bilo kakvoj poreskoj meri koja se može posmatrati u kontekstu Kodeksa.»¹⁶ Osim ovoga, razmena informacija predstavlja i vrlo značajno sredstvo u borbi protiv poreske evazije i izbegavanja plaćanja poreza.

---

¹⁴ *Ibidem*, str. 34.

¹⁵ Vid.: Conclusions of the ECOFIN Council meeting on 1 December 1997 concerning taxation policy (98/C 2/01), Annex I: Resolution of the Council and the representatives of the governments of the Member States, meeting within the Council of 1 December 1997 on a Code of Conduct for Business Taxation, *Official Journal C 2*, 6.1.1998; Heleen Nijkamp, «Landmark agreement on EU tax package: new guidelines stretch scope of EU Code of Conduct», str. 148. i Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: *A Package to Tackle Harmful Tax Competition in the European Union*, Brussels, str. 8.

¹⁶ Vid.: Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: *A Package to Tackle Harmful Tax Competition in the European Union*, str. 9.

Međutim, ne samo razmena informacija, nego i odredbe o zabrani zloupotrebe, kao protivmere sadržane u nacionalnim poreskim zakonima i konvencijama o izbegavanju dvostrukog oporezivanja, imaju fundamentalni značaj u borbi protiv poreske evazije i izbegavanja plaćanja poreza. U vezi sa ovim, takođe i odredbe o *državnoj pomoći* (eng. *State Aid*) sadržane u članovima 87 do 89 EZ ugovora¹⁷ od velikog su značaja, i to pre svega zato što pojedine poreske mere koje se smatraju potencijalno nepravičnim mogu biti podvedene pod okvir primene odredbi o državnoj pomoći.

U članu 87, stav 1, predviđeno je da će se «bilo koja pomoć pružena od strane države-članice ili putem državnih izvora, u bilo kom obliku koji narušava ili može da naruši konkurenciju favorizujući određena preduzeća ili proizvodnju određenih dobara, i ukoliko to utiče na trgovinu između država-članica, smatrati nespojivom sa zajedničkim tržištem»¹⁸. U slučaju kada se neka mera smatra državnom pomoći, nije neophodno i da to obavezno bude poreska mera, već može biti u pitanju pomoć u bilo kom obliku. Osim ovoga, glavni kriterijum za primenu člana 87, stava 1 EZ ugovora na poreske mere, predstavlja okolnost da ta mera favorizuje određena preduzeća u državi-članici, što je izuzetak od opšteg sistema oporezivanja.

2. Rad OECD-a: Projekat o nepravičnim poreskim režimima

U poređenju sa Evropskom komisijom, koja je svoje napore na rešavanju nepravične poreske konkurencije usmerila na okvir Evropske unije, OECD pokušava da ovaj problem reši na širem, međunarodnom planu. Ova organizacija je 1996. godine započela rad na *Projektu o nepravičnoj poreskoj konkurenciji* sa ciljem da utvrdi mere za rešavanje distorzivnih efekata na donošenje odluka o investiranju i finansiranju, kao i otklanjanje loših posledica koje nepravična konkurencija proizvodi u odnosu na nacionalne po-

---

¹⁷ U pitanju su raniji članovi 92 do 94 EZ ugovora. Ovo je i razlog zašto u svojim tekstovima o pitanju državne pomoći pojedini autori razmatraju članove 87 do 89, dok drugi uzimaju u obzir članove 92 do 94. Više vid.: Wolfgang Schön, „Taxation and State Aid Law in the European Union“, *Common Market Law Review*, No. 36, 1999, str. 911-936

¹⁸ U originalu, na engleskom, tekst ovog stava glasi: «... any aid granted by a Member State or through State resources in any form whatsoever which distorts or threatens to distort competition by favouring certain undertakings or the production of certain goods shall, in so far as it affects trade between Member States, be incompatible with the Common Market».

reske osnovice. U centru pažnje OECD-ovog projekta nalaze se geografski mobilne aktivnosti, odnosno finansijske i drugi oblici pružanja usluga.¹⁹

U svom izveštaju o nepravičnim poreskim režimima sačinjenom 1998. godine, OECD je naglasila da osnovni razlog pojave nepravičnih poreskih režima predstavlja globalizacija svetske privrede, budući da je to omogućilo olakšano kretanje kapitala i poslovnih aktivnosti i učinilo da nacionalne fiskalne politike više utiču na privrede i tržišta drugih država. Takođe, u ovom izveštaju, OECD je istakla četiri ključna kriterijuma za identifikovanje poreskih rajeva (koje smatra ključnim oblikom ostvarivanja nepravične poreske konkurencije) i četiri kriterijuma za identifikovanje nepravičnih poreskih režima uopšte.

*Kriterijumi za određivanje poreskih rajeva*²⁰:

(1) neoporezivanje ili samo nominalno oporezivanje relevantnog dohotka;

(2) nepostojanje efektivne razmene informacija (karakteristika poreskih rajeva);

(3) netransparentnost u funkcionisanju zakonskih ili drugih pravnih, kao i administrativnih odredbi;

(4) nepostojanje suštinskih aktivnosti (ovo može biti indicija da jurisdikcija, povoljnim poreskim režimom, pokušava da privuče investicije ili odgovarajuće transakcije).

*Kriterijumi za određivanje nepravičnih preferencijalnih poreskih režima*²¹:

(1) nulte ili niske efektivne poreske stope koje se primenjuju na relevantan dohodak;

(2) režim koji ne pogađa nacionalno tržište (eng. *ring fencing of regime*);

(3) netransparentnost;

(4) nepostojanje efektivne razmene informacija.

¹⁹ Više vid.: OECD, *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, Paris, April 1998, str. 3-8. i Carlo Pinto, *Tax Competition and EU Law*, str. 269-271.

²⁰ Vid.: OECD, *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, str. 23. i OECD, *Consolidated Application Note: Guidance in Applying the 1998 Report to Preferential Tax Regimes*, OECD, Paris, 1998

²¹ Vid.: OECD, *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, str. 26-29.

Imajući u vidu kriterijume kojima se OECD rukovodi u određivanju režima nepravične poreske konkurencije, može se uočiti postojanje značajne sličnosti sa kriterijumima koje je Evropska komisija utvrdila u Kodeksu ponašanja.

Nulte ili niske stope poreza na relevantan dohodak predstavljaju kriterijum koji se može primeniti kada je obračunska stopa veoma niska ili je to zbog načina na koji država definiše poresku osnovicu na koju se primenjuje odgovarajuća poreska stopa. U slučaju kada postoji kombinacija niske ili nulte efektivne poreske stope i nekog drugog od navedenih faktora, konkretan poreski režim se smatra nepravičnim.

Režim koji ne pogađa nacionalno tržište je kriterijum koji podrazumeva da određeni preferencijalni poreski režimi ne utiču na operacije na domaćem tržištu (režim je u celini ili delimično izolovan od nacionalne privrede). To dalje znači da rezidentni poreski obveznici mogu biti isključeni iz uživanja pogodnosti koje omogućuje preferencijalni režim ili povlašćenim preduzećima može biti zabranjeno da posluju na domaćem tržištu: ovi režimi teret svog uticaja na umanjivanje prihoda prebacuju na privrednu politiku drugih država.

Netransparentnost režima se može ostvariti na više načina: putem primene zakonodavstva; kroz pregovaranje o poreskim odredbama između poreskih organa i poreskih obveznika; kao neodgovarajuće funkcionisanje domaće poreske administracije, itd. Netransparentnost u funkcionisanju konkretnog režima samo otežava domaćoj državi preduzimanje odbrambenih mera u borbi protiv nepravične poreske konkurencije.

Pored navedenih, ključnih faktora, prisutni su i drugi faktori koji se mogu koristiti kod identifikacije nepravičnih preferencijalnih poreskih režima. U pitanju su:²²

- veštačko definisanje poreske osnovice;
- nemogućnost primene međunarodno prihvaćenih principa o transfernim cenama;
- izuzimanje izvora stranog dohotka od oporezivanja u rezidentnoj državi;
- pregovaranje o poreskoj stopi ili poreskoj osnovici;
- postojanje odredbi o poverljivosti;
- pristup širokoj mreži poreskih ugovora;

---

²² *Ibidem*, str. 30-34.

- režimi koji se smatraju sredstvima umanjivanja poreskih obaveza;
- režimi kojima se podstiču operacije ili aranžmani rukovođeni čisto poreskim razlozima, itd.

Poreski rajevi i preferencijalni poreski režimi mogu uzrokovati nepravilnu konkurenciju na više načina:²³

- narušavanjem finansijskih i, posredno, realnih investicionih kretanja;
- neodređivanjem jedinstva i pravičnosti poreskih struktura;
- preoblikovanjem željenog nivoa i spajanjem poreza i javne potrošnje;
- uzrokovanjem neželjenog prebacivanja dela poreskog tereta na manje mobilne poreske osnovice, kao što su rad, imovina i potrošnja;
- povećavanjem administrativnih troškova i troškova ugodnosti plaćanja poreza.

Svi ovi oblici poreskih režima dovode do favorizovanja pojedinih poreskih obveznika, a time i do postojanja nepravilne poreske konkurencije, što je i jedan od osnovnih razloga zašto je OECD u svom projektu, na prvo mesto, stavila rešavanje problema poreskih rajeva.

3. Kodeks ponašanja i OECD-ov projekat: sličnosti i razlike²⁴

3.1. Razlike

U Kodeksu ponašanja kod oporezivanja poslovne aktivnosti i Projektu OECD-a o nepravilnim poreskim režimima prisutna su različita gledišta o poreskoj konkurenciji i subjektima koji su njome obuhvaćeni. U tom smislu, najvažnije razlike su sledeće:

(1) Dok OECD u svom projektu izlazi van okvira grupe svojih država-članica, tako da su predmet istraživanja ne samo poreski rajevi u OECD državama, nego i poreski rajevi koji su izvan ove grupe, dotle je Evropska komisija u Kodeksu ponašanja zauzela drugačiji pristup: posmatraju se samo države-članice EU i njihove zavisne i pridružene teritorije.

(2) Rad OECD-a ograničava se na mobilne aktivnosti iz grupe usluga (pre svega, na finansijske usluge), dok se u Kodeksu ponašanja vodi računa o svim oblicima poslovne aktivnosti.

²³ *Ibidem*, str. 16.

²⁴ Vid.: Matthias Mors, "Tax Competition in Europe – An EU Perspective" in Wolfgang Schön (editor), *Tax Competition in Europe*, IBFD, Amsterdam, 2003, str. 146.

(3) Grupa eksperata koja je sačinila Kodeks ponašanja utvrdila je listu nepravičnih poreskih mera koje su bile aktuelne 1999. godine, dok je OECD utvrdila samo potencijalno nepravične poreske mere i sačinila je smernice za svoje države-članice²⁵ koje bi im pomogle u utvrđivanju da li su njihovi poreski režimi potencijalno nepravični.

3.2. Sličnosti

(1) Iako OECD i Evropska komisija imaju različite pristupe o pitanju nepravične poreske konkurencije, ni jedna od njih ne zastupa potpuno negativan stav o poreskoj konkurenciji uopšte, koju smatraju poželjnom pojavom kada ima oblik takozvane «zdrave» konkurencije.

(2) Ni OECD, a ni Evropska komisija ne smatraju da niske poreske stope i nepostojanje poreza na korporacije nužno predstavljaju karakteristike nepravičnih poreskih režima. Obe institucije smatraju da su nepravični režimi oni kod kojih se niske poreske stope i/ili odustvo poreza na korporacije koriste kao sredstva za ostvarivanje prednosti na štetu drugih država.

4. Rešavanje nepravične poreske konkurencije

Države koje žele da zaštite svoje poreske sisteme od loših posledica nepravičnih poreskih režima i same nepravične poreske konkurencije, primenjuju različite mere za rešavanje i sprečavanje pojave ovih problema. Po pravilu, preduzete mere povezane su sa zaštitom nacionalnih poreskih osnovica i stopa, ali se način na koji se mere primenjuju razlikuje od države do države. Uglavnom se radi o preduzimanju akcija na unilateralnoj ili bilateralnoj osnovi, pri čemu se najčešće primenjuju sledeće odbrambene mere:²⁶

- CFC zakonodavstvo

U okviru preporuka koje je OECD dala svojim državama-članicama, između ostalog, nalaze se i pravila iz oblasti CFC zakonodavstva: države koje već imaju ova pravila, treba da ih primenjuju, dok one koje ih još uvek ni-

---

²⁵ Više vid.: OECD, *The OECD Project on Harmful Tax Practices: Consolidated Application Note, Guidance in Applying the 1998 Report to Preferential Tax Regimes*, OECD, Paris, 1998

²⁶ Vid.: Wolfgang Schön, "Tax Competition in Europe – General Report" u Wolfgang Schön (editor), *Tax Competition in Europe*, str. 30-40.

su uvele, treba da ih uvedu u što je moguće kraćem roku. CFC pravila koja se primenjuju u većini evropskih država imaju sledeće karakteristike: prihod kompanije osnovane u inostranstvu pripada domaćim akcionarima ukoliko je kompanija locirana u državi sa niskim porezima. Ovde je reč o ograničenom broju prihoda, kao što su: prihod od finansijskih usluga i kontrolisani prihodi domaćih akcionara. Inače je osnovna svrha primene CFC pravila da se onemoguće rezidentne kompanije u nameri da izbegnu plaćanje domaćeg poreza na način da prihod usmere u svoje zavisne kompanije u državama sa niskim porezima.

- Pravila o rezidentstvu ili emigraciji

U mnogim državama način na koji se definiše pojam rezidentstva predstavlja jedan od oblika borbe protiv međunarodne poreske konkurencije. Po pravilu, daje se veoma široka definicija: rezidentstvo pojedinca predstavlja mesto njegovog prebivališta, ali takođe i mesto gde on obavlja svoje uobičajene aktivnosti; rezidentstvo kompanije određuje se prema mestu gde je registrovano mesto njenog poslovanja ili gde se nalazi mesto njenog osnivanja, ali takođe i mesto gde ona zaista obavlja svoje poslovanje i kontrolu.

Osim rezidentstva, za borbu protiv nepravične poreske konkurencije, značajna je i primena pravila o emigraciji. Radi se o pravilima koja se odnose na prihod sadržan u akcijama, poslovnoj imovini ili pravima nosilaca penzija.

- Poresko računovodstvo

Poreske jurisdikcije primenjuju više metoda poreskog računovodstva kao oblik protivmera u borbi protiv nepravične poreske konkurencije. Uglavnom, radi se o pravilima o transfernim cenama (princip «*van dohvata ruke*»), odbijanju ili ograničavanju troškova poslovanja plaćenih povezanim kompanijama-rezidentima jurisdikcija sa niskim ili nultim porezima; pravilima o utanjenoj kapitalizaciji, itd.

- Poreski ugovori

Mnoge jurisdikcije koriste različite klauzule u bilateralnim ili multilateralim ugovorima, koje im pomažu u borbi protiv nepravične poreske konkurencije. Po pravilu, u pitanju su:

(1) *Klauzule isključivanja* (eng. *Exclusion clauses*) – kojima se određene vrste poreskih obveznika ili određene situacije isključuju iz primene beneficija utvrđenih poreskim ugovorom.

(2) *Klauzule ograničavanja beneficija* (eng. *Limitation-on-benefits clauses*) – ovlašćenja predviđena poreskim ugovorom primenjuju se samo u odnosu na kompanije koje imaju realne ekonomske veze sa državama-ugovornicima.

(3) *Klauzule zamenjivanja* (eng. *Switch-over clauses, Activity clauses*) – kojima se omogućuje zamena metoda izuzimanja metodom kredita u pogledu pasivnog dohotka.

(4) *Klauzule o subjektu oporezivanja* (eng. *Subject-to-tax-clauses*) – odnose se na zahtev za efektivnim oporezivanjem u državi izvora u cilju opravdanja bilo kakvog poreskog izuzimanja u državi rezidentstva.

5. Aktuelne mere za rešavanje nepravične poreske konkurencije

Za razliku od prethodnog perioda, kada se problem nepravične poreske konkurencije, uglavnom, posmatrao sa aspekta niskih poreskih stopa, širokih poreskih osnovica i poreskih rajeva, i tražene su najadekvatnije mere za ublažavanje posledica nepravičnih poreskih režima, aktuelni pristup je drugačiji. Danas se najviše pažnje posvećuje pitanjima razmene informacija, sprečavanju zloupotrebe prava i zajedničkoj konsolidovanoj korporativnoj poreskoj osnovici.

5.1. Razmena informacija (eng. Exchange of information)

Razmena informacija, kao nacionalna mera, uobičajeno se povezuje sa okončavanjem bankarske poverljivosti, dok se na međudržavnom nivou smatra značajnim sredstvom obezbeđivanja višestruke pomoći među državama: pružanje određenih informacija i saradnja sa poreskim organima u različitim državama, unapređivanje višestruke pomoći u vezi sa obnavljanjem poreskih zahteva, itd. Sve ove mere OECD je predložila u svom Izveštaju o nepravičnim poreskim režimima iz 1998. godine. Iako Primarolo grupa nije istakla razmenu informacija kao posebnu meru u borbi protiv ne-

pravične poreske konkurencije, stav ove grupe je da izbegavanje razmene informacija sa organima drugih država predstavlja jasan pokazatelj postojanja nepravilne poreske konkurencije.²⁷

5.2. Pravila o sprečavanju zloupotreba (eng. *Anti-abuse rules*)

Fenomen nepravilne poreske konkurencije usko je povezan i sa pitanjem zloupotrebe prava. Ovo znači da jurisdikcije, ali i pojedinci i kompanije, zloupotrebljavaju prava koja im pripadaju kao poreskim organima i poreskim obveznicima. Često, jurisdikcije koriste svoja poreska ovlašćenja kako bi omogućile olakšice određenim poreskim obveznicima ili kako bi im omogućile da izbegnu svoje poreske obaveze.

Sam izraz «pravila o sprečavanju zloupotreba» obuhvata širok spektar pravila, mera i praksi putem kojih države-članice pokušavaju da zaštite svoje poreske osnovice u oblasti oporezivanja korporacija i pojedinaca. Ipak, najčešće se radi o primeni pravila o kontrolisanim stranim korporacijama (CFC zakonodavstvo) i utanjenoj kapitalizaciji. CFC pravila se, po pravilu, uvode sa ciljem da se rezidentne kompanije onemoguću u nameri da izbegnu plaćanje domaćeg poreza tako što bi svoj prihod usmerile u zavisna preduzeća locirana u državama sa niskim porezima.²⁸

Pravila o utanjenoj kapitalizaciji (eng. *Thin Capitalisation rules*) uvele su mnoge države-članice sa ciljem rešavanja problema finansiranja otplate dugova u grupi povezanih preduzeća. Da bi sprečile eventualnu pojavu erozije poreske osnovice u državi zavisnog preduzeća, države-članice uvele su specijalna pravila o utanjenoj kapitalizaciji putem kojih, uglavnom, ograničavaju izuzimanje kamate plaćene na zajam uzet od strane akcionara, i to do obima do koga se smatra da je zavisno preduzeće platilo nizak porez (tj. da je bilo posebno «tanko» kapitalizovano).²⁹

---

²⁷ Vid.: Ben. J. Kiegebeld, *Harmful Tax Competition in the European Union: Code of Conduct, Countermeasures and EU Law*, str. 102

²⁸ Vid.: European Commission, *Direct taxation: Communication on the application of anti-abuse measures – within the EU and in relation to third countries – Frequently Asked Questions*, MEMO/07/558, Brussels, 10 December 2007, str. 1

²⁹ *Ibidem*, str. 2.

5.3. Zajednička konsolidovana korporativna poreska osnovica (eng. *Common Consolidated Corporate Tax Base, CCCTB*)

Evropska komisija započela je rad na uvođenju zajedničke konsolidovane korporativne poreske osnovice (CCCTB), pre svega, kao izraz težnje Unije da njeno zajedničko tržište postane najkonkurentnija ekonomska zona u svetu. Ovo bi značilo ne samo privlačenje brojnih inostranih kompanija da svoje poslovanje lociraju u zemljama EU, nego i privlačenje brojnih investicionih ulaganja, a time i značajno snaženje privreda država-članica i povećanje broja zaposlenih.³⁰

Sam pojam «zajedničke konsolidovane korporativne poreske osnovice» obuhvata grupu poreskih pravila u vezi sa korporacijama u pogledu obavljanja njihovih poslovnih aktivnosti širom EU. Radi se, pre svega, o stavu koji zastupa Evropska komisija da jedini sistematični način da se otklone poreska ograničenja sa kojima se suočavaju kompanije čije se poslovanje odvija u dve, odnosno više država-članica, predstavlja konsolidacija korporativne poreske osnovice za poslovne aktivnosti širom EU. Smatra se da bi CCCTB omogućila kompanijama koje imaju poslovne jedinice u najmanje dve države-članice da obračunavaju svoj grupni oporezivi dohodak u skladu sa jednom grupom pravila, tj. pravilima koja se odnose na novu EU poresku osnovicu, umesto da to čine prema sistemu odvojenog računovodstva, što je aktuelno rešenje. Time bi se umanjili troškovi ugodnosti plaćanja poreza i efektivno otklonila većina poreskih ograničenja sa kojima se suočavaju ove kompanije. Istovremeno, znatno bi bili smanjeni i troškovi nacionalnih poreskih administracija, a to bi dalje u mnogim oblastima dovelo do umanjivanja rizika da se poreski zakoni država-članica proglase nepravičnim u smislu ograničavanja osnovnih sloboda ustanovljenih EZ ugovorom.³¹ Osim ovoga, utvrđivanje CCCTB dovelo bi do stvaranja efikasnijeg metoda oporezi-

---

³⁰ Vid.: Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee: *Implementing the Community Programme for Improved Growth and Employment and the Enhanced Competitiveness of EU Business: Further Progress during 2006 and Next Steps towards a Proposal on the Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB)*, Brussels, 2.5.2007, COM(2007)223 final, str. 3

³¹ Više vid.: Commission Non-Paper to informal EFOFIN Council, 10 and 11 September 2004: *A Common Consolidated EU Corporate Tax Base*, 7 July 2004, str. 1-2.

vanja EU kompanija, i to takvog koji bio bio znatno neutralniji posmatrano sa aspekta prihoda.

Ipak, i pored intenzivnog rada Evropske komisije i CCCTB radne grupe, sama konsolidacija zajedničke korporativne poreske osnovice još uvek nije postignuta. Iako su i Komisija i same države-članice svesne neophodnosti da se ovakava osnovica što pre utvrdi i da se time otklone brojni problemi (sama CCCTB smatra se najznačajnijim sredstvom u rešavanju problema nepravične poreske konkurencije), saglasnost oko svih pitanja još uvek nije postignuta, tako da se uvođenje CCCTB tek očekuje u bliskoj budućnosti.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Nepravična poreska konkurencija predstavlja fenomen koji je u žiži interesovanja brojnih naučnih i stručnih krugova u Evropi i svetu, počev od devedesetih godina XX veka. Imajući u vidu sve veću globalizaciju privredne aktivnosti i sve češće prelaženje državnih granica od strane kapitala, rada i usluga, tj. mobilnih privrednih aktivnosti, ne samo jurisdikcije u okviru pojedinačne države, nego i same države, počele su da se međusobno «takmiče» koja će na svoju teritoriju privući što više privrednih subjekata. U vezi sa tim, svaka nastoji da ponudi što bolje uslove za obavljanje privrednih aktivnosti i investiranje. Naročita pažnja posvećuje se poreskim uslovima i poreskom tretmanu preduzeća, i to na način da se osnovica poreza na dohodak korporacija znatno proširuje, dok se poreska stopa toliko snižava da se skoro približava nuli ili čak i potpuno nestaje. Posledicu ovakvog ponašanja država predstavlja značajna erozija poreske osnovice, ali i stvaranje vrlo «nepravičnog» poreskog ambijenta u poređenju sa uslovima poslovanja subjekata u državama iz okruženja. Sve ovo, dalje, dovodi do toga da se privrede drugih država, a samim tim i svetska privreda u celini, suočavaju sa brojnim gubicima, umesto da dođe do rasta i prosperiteta. Upravo, da bi se ovakvo ponašanje država dalje onemogućilo i da bi se sprečile, odnosno ublažile štetne posledice prouzrokovane postojanjem nepravične poreske konkurencije, kako u Evropskoj uniji, tako i na međunarodnom planu, preduzete su određene mere za borbu protiv ove neželjene pojave. U okviru EU, devedesetih godina XX veka sačinjen je Kodeks ponašanja za oporezivanje poslovne aktivnosti, kao najrelevantniji dokument čije principe treba primenjivati u borbi protiv nepravičnih poreskih režima. Iako je u pitanju akt koji

nije pravno obavezujući i ne sadrži pravne sankcije, ipak su njime države-članice Unije preuzele odgovarajuće političke obaveze, a to znači i političko sankcionisanje u slučaju nepoštovanja odredbi Kodeksa. S druge strane, na međunarodnom planu, značajni koraci preduzeti su od strane OECD-a, koja je započela poseban Projekat o nepravičnim poreskim režimima, u okviru koga je poseban akcenat stavila na rešavanje problema poreskih rajeva. Od samog iniciranja i ustanovljavanja takozvane «zvanične» borbe protiv nepravične poreske konkurencije, i EU i OECD su svoje napore uglavnom usmerile na rešavanje problema niskih poreskih stopa, širokih poreskih osnovica i poreskih rajeva. Međutim, poslednjih godina ove organizacije svoju borbu sve više usmeravaju na sledeća pitanja: razmenu informacija između država, uvođenje i primenu pravila o zabrani zloupotrebe prava, pravila o utanjenoj kapitalizaciji i ustanovljavanje zajedničke konsolidovane korporativne poreske osnovice (CCCTB).

Dr Snežana R. Stojanović, PhD
Assistant Professor
University of Kragujevac
Faculty of Law

HARMFUL TAX COMPETITION IN THE EUROPEAN UNION

The article deals with the issue of harmful tax competition, as a very bad phenomenon related with the globalization of the economic activities, and searching for the most adequate measures to prevent its appearance. I take into consideration the activities of the European Commission and the OECD, from ninetens till nowadays and measures that each of these organizations have taken to prevent further appearance of harmful tax practices and to lessen bad consequences of their existence.

Key words: *harmful tax competition; companies; European Union; European Commission; OECD; Code of Conduct; Project on harmful tax practices; tax rates; tax base; income; tax avoidance; abuse of rights; common consolidated corporate tax base*

KORIŠĆENI IZVORI

- 1) Abeele, Michael Vaden, «Tax Competition within Europe», speech given on the annual conference of the Foundation for Fiscal Studies: *Irish Corporation Tax: Fair or Foul?*, Dublin, Ireland, 1.10.1999;
  - 2) Aldestam, Mona, *EC State Aid Rules Applied to Taxes – An Analysis of the Selectivity Criterion*, Författaren och Iustus Förlag AB, Uppsala, 2005;
  - 3) BusinessEurope Task Force on CCCTB, *Comments on Document CCCTB/WP/047: Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group – Sharing Mechanism*, 8 March, 2006;
  - 4) Commission Non-Paper to informal EFOFIN Council, 10 and 11 September 2004: *A Common Consolidated EU Corporate Tax Base*, 7 July 2004;
  - 5) Commission notice on the application of the State aid rules to measures relating to direct business taxation, *Official Journal of the European Communities*, C 384, 10.12.1998;
  - 6) Commission of the European Communities, *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: A Package to Tackle Harmful Tax Competition in the European Union*, Brussels, 05.11.1997, COM(97) 564 final;
  - 7) Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee: *Implementing the Community Programme for Improved Growth and Employment and the Enhanced Competitiveness of EU Business: Further Progress during 2006 and Next Steps towards a Proposal on the Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB)*, Brussels, 2.5.2007, COM(2007)223 final;
  - 8) Commission of the European Communities, *Conclusions and Recommendations of the Committee of Independent Experts on Company Taxation* (Ruding Report), Luxembourg, 1992;
  - 9) Council Conclusions of the ECOFIN Council Meeting on 1 December 1997 concerning Taxation Policy (98/C 2/01), Information, *Official Journal of the European Communities*, C 2, 6.1.1998;
  - 10) Devereux, Michael, “The Ruding Committee Report: An Economic Assessment”, *Fiscal Studies*, Vol. 13, No. 2, 1999, pp. 96-107;
  - 11) European Commission, *Direct Taxation: Communication on the Application of Anti-abuse Measures within the EU and in relation to Third Countries – Frequently Asked Questions*, MEMO/07/558, Brussels, 10 December 2007;
  - 12) European Commission, *Direct Taxation: Communication on the Application of Anti-abuse Measures within the EU and in relation to Third Countries – Frequently Asked Questions*, MEMO/07/558, Brussels, 10 December 2007;
- European Commission, Guidelines on National Regional Aid, *Official Journal of the European Union*, C 74, 10.3.1998;

- 13) http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/common_tax_base/index_en.htm;
- 14) Kieckhefer, Ben J., *Harmful Tax Competition in the European Union, Code of Conduct, Countermeasures and EU Law*, Kluwer, Foundation for European fiscal studies, Erasmus University, Rotterdam, 2004;
- 15) Liebman, Howard M., *The EU Code of Conduct vs. the Prohibition Against "State Aid"*, ABA Fall Meeting, Section of International Law and Practice, October 16, 2003, Brussels, Belgium;
- 16) Mors, Matthias, "Tax Competition in Europe – an EU Perspective" in Wolfgang Schön (editor), *Tax Competition in Europe*, IBFD, Amsterdam, 2003, pp. 133-152;
- 17) Mors, Matthias, *The Common Consolidated Tax Base (CCCTB): Trojan Horse or Completion of the Single Market?*, Institute of European Affairs, Dublin, 28 June 2006;
- 18) Nijkamp, Heleen, "Landmark Agreement on EU Tax Package: New Guidelines Stretch Scope of EU Code of Conduct", *EC Tax Review*, 2001-3, pp. 147-154;
- 19) OECD, *Consolidated Application Note: Guidance in Applying the 1998 Report to Preferential Tax Regimes*, Paris, 1998;
- 20) OECD, *Harmful tax Competition: An Emerging Global Issue*, Paris, April 1998;
- 21) Pinto, Carlo, *Tax Competition and EU Law*, EUCOTAX Series on European Taxation, Kluwer Law International, The Hague-London-New York, 2003;
- 22) Schön, Wolfgang (editor), *Tax Competition in Europe*, IBFD, Amsterdam, 2003;
- 23) Schön, Wolfgang, "Playing Different Games? Regulatory Competition in Tax and Company Law Compared", *Common Market Law Review*, Vol. 42, 2005, pp. 331-365;
- 24) Schön, Wolfgang, "Abuse of Rights and European Tax Law" in John Avery Jones, Peter Harris and David Oliver (editors), *Comparative Perspectives on Revenue Law: Essays in of John Tiley*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008 pp. 75-98;
- 25) Schön, Wolfgang, "Tax Competition in Europe – General Report" in Wolfgang Schön (editor), *Tax Competition in Europe*, IBFD, Amsterdam, 2003, pp. 1-42;
- 26) Schön, Wolfgang, "Taxation and State Aid Law in the European Union", *Common Market Law Review*, 1999, Vol. 36, pp. 911-936;
- 27) Teather, Richard, *The Benefits of Tax Competition*, The Institute of Economic Affairs, Westminster, London, UK, 2005.